

ČICHÁNÍ PRCHAVÝCH LÁTEK V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

K. HAMPL

Ordinace AT, NsP, Mělník,
primář: MUDr. K. Hampl

Situace je v jednotlivých evropských zemích velmi rozdílná. V Rakousku jen někteří žáci příležitostně zneužívají lepidla a rozpustidla. Chronický abúzus těchto látek se nepokládá za problém. Zdravotní instituce v Belgii se snaží monitorovat možnosti získání těchto látek. V Lucembursku není problematika rozšířena, ale učitelům je známo inhalování výparů lepidel a butanového plynu.

V Dánsku je abúzus prchavých látek velmi dobře znám, ale nepokládá se za rozšířený fenomén. Hlavní je experimentální užívání u mladých lidí. Finsko rozeznává dvě skupiny. V první jsou chlapi a dívky ve věku třináct až patnáct let a ve druhé převážně muži třicetiletí a starší, často svobodní bezdomovci. Inhalují v souvislosti s užíváním jiných drog. V Norsku je vysoké procento experimentátorů, ale malý počet dlouhodobě inhalujících. Ve věku patnácti až šestnácti let vyměňují prchavé látky za jiné drogy! Ve Švédsku nejde o rozšířený problém, ve skupinách inhalují chlapi od deseti do patnácti let, kteří žijí na předměstích velkých měst. Inhalují jen krátkou dobu, brzy přestávají.

V Holandsku nemají žádné problémy. Rovněž Švýcarsko udává malý počet chronického abúzu a abúzus experimentálního charakteru, mezi patnácti až šestnáctiletými mladistvými.

Anglie, která iniciovala sběr evropských dat, má s abúzem prchavých látek ze všech evropských zemí největší problémy. Nemá tak velké problémy s rozpustidly a lepidly, jako spíše s butanovým plynem, kterým jsou plněny zapalovače a který se používá i ve formě aerosolů. Butanový plyn je nejčastější příčinou smrti u abuzérů prchavých látek. Objevuje se i inhalování obsahu hasících přístrojů. To se někde může stát místní módou a způsobit řadu úmrtí. Postižena je celá Anglie.

V bývalém Československu byly prchavé látky a jejich zneužívání známé již před druhou světovou válkou. Jednalo se ale jen o jednotlivé dospělé osoby, oblíbenou prchavou látkou byl éter.

Epidemický výskyt zneužívání prchavých látek se objevil v našich zemích v šedesátých letech, v našem okrese začátkem let sedmdesátých. Mladí lidé ze základních a středních škol poučení nevhodným pořadem v televizi hromadně nakupovali čistící prostředek Čikuli, obsahující trichlóretylén, který pak inhalovali, často ve skupinách. I u nás došlo k řadě úmrtí. O prognóze dětí a mladistvých zneužívajících prchavé látky jsme referovali v Protialkoholickém obzoru (Hampl, 1989). V současné době je hlavním předmětem zájmu mladých „čičačů“ toluen.

Jedním ze závažných ukazatelů abúzu prchavých látek je *počet úmrtí* v souvislosti s jejich inhalováním. V řadě zemí chybí přesná registrace úmrtí, způsobených jednotlivými

K. HAMPL / ČICHÁNÍ PRCHAVÝCH LÁTEK V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

návykovými látkami. K dispozici jsou jen souhrné údaje o počtu úmrtí v souvislosti se všemi návykovými látkami.

V řadě evropských zemí nejsou udávána žádná úmrtí, v některých se uvádí ročně jedno až pět úmrtí. Výjimku tvoří Anglie, kde prchavé látky v roce 1990 zavinily 149 úmrtí! Mortalita od roku 1980 stále stoupá.

V české zdravotnické statistice neexistuje oddělené sledování úmrtí způsobených prchavými látkami. Sleduje se úmrtnost v souvislosti se závislostí na alkoholu (dříve dg 303) a v souvislosti se závislostí na ostatních drogách (dříve dg 304).

Ve zdravotnické statistice za léta 1988 – 1990 se uvádějí tyto příčiny smrti v České republice:

Rok	Závislost na alkoholu			Závislost na ostatních drogách		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
1988	191	17	208	2	2	4
1989	163	21	184	1	0	1
1990	183	28	211	5	0	5

V policejní statistice za rok 1992 se uvádí šest úmrtí v souvislosti s abúzem toluenu. Všechno byli muži, čtyři ve věku 20 – 25 let, dva ve věku 31 – 40 let.

Každý stát má přirozeně zájem znát počet osob zneužívajících prchavé látky. *Prevalence* abúzu prchavých látek mezi mladými lidmi se v několika zemích Evropy udává okolo jednoho až pěti procent těch, kteří vůbec zkusili inhalovat prchavé látky. Některé země nemají o výskytu žádné údaje. V Norsku, Švédsku a Švýcarsku dochází k poklesu počtu osob zneužívajících prchavé látky.

V České republice neznáme skutečný počet osob zneužívajících prchavé látky, ale známe počet abuzérů prchavých látek registrovaných v ordinacích AT. Udržují se stále na předních místech mezi abuzéry drog registrovaných v ordinacích AT:

Skupina návykových látek	Počet registrovaných pacientů		
	1990	1991	1992
Léčiva s návykovými komponentami	1281	1343	1067
Prchavé látky	837	1077	676
Opiáty a opioidy	1281	665	576
Stimulacia	540	698	418

Registrovaní pacienti tvoří jen část postižené populace.

Pokles registrovaných pacientů v ordinacích AT, včetně „čichačů“, je způsoben zavřením některých ordinací z finančních důvodů, procesem privatizace – privátní lékaři nevykazují tyto pacienty jako pacienty ordinací AT, a konečně někteří pacienti s odvoláním na lidská práva skončili léčbu a začali znovu zneužívat návykové látky. Také policie přestala hlásit ordinacím AT případy, které vyšetřuje v souvislosti s abúzem návykových látek. Koncem roku 1993 zemřel v našem okrese v souvislosti s abúzem toluenu osmnáctiletý mladík. Přes veřejnou výzvu uveřejněnou v okresních novinách nikdo na tuto skutečnost nereagoval.

Dostupnost prchavých látek je prakticky neomezená. Prchavé látky nepatří mezi ilegální drogy. Prodávají se volně v obchodech. Jednotlivé státy se snaží jen o různá prodejní omezení a tím snížení jejich dostupnosti. Mezi častá opatření patří věkové omezení – zákaz prodeje těchto látek osobám mladším osmnácti let, prodej jen ve speciálních obchodech a odmítnutí prodeje při podezření, že výrobek bude zneužit pro sniffing. Všechna tato opatření jsou málo účinná, zejména nejsou-li zavedena celostátně. Legislativní omezení zatím neexistují.

K. HAMPL / ČICHÁNÍ PRCHAVÝCH LÁTEK V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Ke snížení poptávky návykových látek slouží preventivní programy. Speciální preventivní aktivity týkající se abúzu prchavých látek ve většině evropských zemí neexistují. Prevence sniffingu se uskutečňuje v rámci prevence abúzu ostatních drog.

Výjimku tvoří Anglie, kde vláda v únoru 1992 zahájila veřejnou národní kampaň s cílem hlavně varovat rodiče před nebezpečím abúzu prchavých látek dětmi. Součástí kampaně bylo telefonické poradenství, vydávání knížek a pořady v televizi.

Léčení v evropských státech probíhá za stejných podmínek jako léčba ostatních abuzérů drog. V České republice se léčba realizuje většinou v ordinacích AT. V Anglii zdůrazňují potřebu oddělit léčbu velmi mladé populace od starších pacientů. Léčba abúzu prchavých látek se provádí většinou společně s léčbou abúzu ostatních návykových látek, a to jak u léčeb dobrovolných tak i u léčeb nucených.

Mezi pacienty léčenými pro abúzus návykových látek bylo v Belgii v roce 1986 0,33 % případů sniffingu a v roce 1988 0,16 %. Jednalo se o podíl „čichačů“ na počtu hospitalizovaných pacientů, léčených pro abúzus různých návykových látek. V Německu tvoří „čichači“ mezi léčenými toxikomany 1 % u mužů a jen 0,4 % u žen. Švédsko udává 50 léčených „čichačů“ ročně.

Jak jsme již uvedli výše, tvoří pacienti s abúzem prchavých látek mezi registrovanými abuzéry drog v České republice relativně vysoké procento: 1990 – 15,29 %; 1991 – 21,78 % a 1992 – 17,85 %.

Výcvikové programy pro profesionální pracovníky připravila regionální úřadovna WHO v Kodani ve spolupráci s Národním centrem podpory zdraví v Praze v roce 1992 (problémy spojené s abúzem drog) a 1993 (epidemiologie abúzu drog). Speciální výcvikové programy a plány zaměřené na abúzus prchavých látek zatím v České republice neexistují.

Závěr

Problematika abúzu prchavých látek je ukázkou stále se měnící drogové scény nejen u nás, ale v celé Evropě. Někdy stačí malý podnět nebo informace ve veřejných sdělovacích prostředcích, aby se nastartovala nová „drogová móda“. V šedesátých letech tak u nás začalo hromadné zneužívání prchavých látek. V současné době jsme v televizi svědky mohutné popularizace marihuany. Následky jsou stejné – začalo hromadné kouření marihuany.

Zkušenosti z Anglie ukazují, že každé hromadné zneužívání návykové látky může mít mnoho tragických následků již při prvním jednorázovém experimentu.

Domníváme se, že výroba, distribuce a užívání technických látek, které by mohly být zneužívány jako drogy, by měly být legislativně upraveny.

Souhrn

Problematika čichání (sniffingu) prchavých látek zůstává stále aktuální po celém světě. Skupina Pompidou Rady Evropy se pokusila zmapovat situaci v Evropě. Uvádíme údaje z některých evropských zemí ve srovnání s údaji v České republice.

Literatura

Council of Europe – Pompidou Group: Summary of the answers to the questionnaire on volatile substance abuse, Strasbourg, 1992

Hampl, K.: Prognóza dětí a mladistvých zneužívajících rozpustidla. Protialkohol Obz, 24, 1989, 3, s. 135 – 141

Do redakce přišlo dne: 1. 3. 1994

Ardesa autora: MUDr. K. Hampl, Sportovní 3206, 27 601 Mělník